

Царьова І. В.

кандидат філологічних наук
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНОГО СЛОВА В ТЕКСТАХ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Актуальним для сучасної лінгвістики є створення лексико-дериваційної структури сучасного українського юридичного тексту, що обґрунтовує наявність у ньому специфічного системного утворення, що організовує взаємодію внутрішніх і зовнішніх детермінант. Важливим кроком на шляху формування повної детермінологічної картини мови є створення такої моделі мови, яка представляла б її у вигляді мовно-мисленневої матерії, що несе в собі потенції своєї активності. На прикладі дериваційного функціонування юридичної лексики зовнішня детермінаційність трактується як ефект самодетермінації лексичної системи.

Питання першочергового впорядкування україномовного поняттєвого апарату юриспруденції та подальшого вивчення проблематики юридичної лексики досліджені в працях мовознавців: Г. Онуфрієнко, Н. Руколянська, С. Головатий, Ю. Зайцев, І. Усенко, Н. Артикуца, Ю. Прадід, О. Юрчук, Б. Стецюк, І. Гумовська, В. Демченко, А. Токарська, Г. Їжакевич, О. Копиленко, В. Радецька, В. Сімонюк, З. Тростюк. Спроби аналізу дериваційних відношень словосполучень і речень знаходимо у працях Г. Винокура, І. Вихованця, К. Городеньської, А. Загнітка, О. Кульбабської, В. Лейчика М. Мірченка, О. Сербенської та ін., однак недостатньо з'ясовано принципи синтаксичної похідності іменникових словосполучень від семантично елементарних простих речень, зокрема в мові Кримінального кодексу України (далі ККУ).

Мета пропонованої розвідки – встановлення дериваційних зв'язків іменникових словосполучень з різнотипними реченнєвими конструкціями в мові ККУ. Для реалізації поставленої мети необхідно: виділити готові та присубстантивні компоненти в іменникових словосполученнях сучасної української юридичної мови, характер семантико-синтаксичних відношень між ними; проаналізувати їхні семантичні функції.

У сучасному українському юридичному тексті (у розвідці подано матеріали ККУ) згорнутими можуть виступати: 1) предикати належності (*мати, належати*); 2) предикати фізичної дії – творення, видів діяльності (*виробляти, виготовляти, використовувати, вчиняти*); 3) локативні предикати стану (*бути, перебувати, міститися, розташовуватися, опинятися*); 4) локативні предикати процесу (*відповідати, охороняти, передбачати*); 5) акціонально-локативні предикати (*впливає, прямують, супроводжують, перебувають, почато, продовжено, закінчено, припинено*); б) предикати із семою призначення адресації (*призначатися, звернутися,*

передавати, дарувати, купувати, залишати, надсилати, писати, нести, везти).

Особа вчинила злочин = Особа має злочин дериваційні відношення між компонентами парадигми речення мають неоднаковий характер, хоча разом із тим видозміни речення не порушують необхідних у цих процесах меж семантико-синтаксичної тотожності синтаксичних одиниць. Загальновизнаним є той факт, що універсальними способами передачі значення посесивності є дієслова *мати* і *бути*, які формують валентну рамку із двох облігаторних актантів (Н. Арутюнова, І. Данильчук): *має передувати наслідкам*; 2) *має бути* умовою, без якої не було б наслідку (*принцип conditio sine qua non*); 3) за своїми властивостями, як правило, *має спричиняти саме такі наслідки, тобто наслідки мають бути* закономірним результатом вчиненого діяння. Такі конструкції виражають значення володіння і називаються власне посесивними. Посесивні відношення в подібних одиницях виявляють ознаки: а) об'єкт володіння – залежна субстанція, утворює простір суб'єкта; б) суб'єкт володіння (посесор) – незалежна субстанція, носій предикативної ознаки володіння; в) предикативна ознака володіння – спрямування відношення від посесора до об'єкта. Виділяються конструкції, що конституюються на базі предикатів, виражених дієсловами на позначення дії. Обидва типи конструкцій виявляють позиції посесора та об'єкта володіння. Посесивне відношення експлікується за допомогою предиката, вираженого дієсловом на позначення дії, що відносить такі структури до периферії [5]. За заміни посесивного дієслова прийменником предикат набуває напівприхованого характеру, пор.: *боротьба зі злочинністю, діяння з ризиком, покарання з випробуванням, застосування з використанням, замах з непридатними засобами*. Прийменник з тут заміщує предикат володіння *мати* і вживаний у простих ускладнених реченнях, одне з елементарних вихідних речень якого виступає у модифікованому вигляді. Своєрідний спосіб згортання предикатів можуть реалізувати аналітичні синтаксичні морфеми-прийменники. Вони вживані в повних (незгорнутих) і частково згорнутих конструкціях. В елементарних простих реченнях так звані прийменники з формально-граматичного боку здійснюють утворення аналітичних локативних дієслів, а з семантичного боку мають предикатний характер, що конкретизує загальне локативне значення локативних дієслів. Локативні дієслова *бути, перебувати, знаходитися, розташовуватися, опинятися*, які передають загальне локативне значення, і локативні дієслова процесу *стояти, сидіти, лежати, висіти*, що виражають позицію предмета, супроводжуються аналітичними синтаксичними локативними морфемами-постфіксами і вимагають двох аргументів – носія локативного стану або процесу і локатива. Локативна синтаксема, що зумовлюється семантичною природою предиката і вживається при трьох розрядах просторових дієслів: дієсловах власне-локативних, просторових процесу та дії, членується на декілька семантичних і морфологічних варіантів. Кваліфікація значенневих різновидів здійснюється на основі двох семантичних параметрів – динамічного/ статичного й орієнтувального [4]. В українській мові

різноманітні просторові значення представлені численними локативними морфемами-постфіксами, що можуть перетворюватися за трансформацій на морфемами-прийменники. Незгорнуті конструкції містять локативні аналітичні дієслова з постфіксами – локативними конкретизаторами, наприклад: *особа, затримана на місці (за місцем, поза місцем, біля місця тощо)*. У цих конструкціях, де локативні дієслова з постфіксом виступають у позиції присудка, постфікси відіграють диференціюючу роль, маючи більше порівняно з локативними кореневими дієсловами семантичне навантаження. У семантико-синтаксичному і формально-синтаксичному планах локативне кореневе дієслово і локативна морфема-постфікс становлять нероздільну єдність і утворюють локативну предикатну одиницю. За формально-синтаксичного переміщення вокативної субстанційної семантики у присубстантивну позицію, тобто позицію ад'єктива, відбувається згортання кореневого локативного дієслова і приєднання дієслівного вокативного постфікса до вокативної семантики, де постфікс стає прийменником [1, с. 143], пор. *затримання здійснюється безпосередньо після вчинення злочину. Вжитий у законі термін “безпосередньо” не слід розуміти у тому сенсі, що особа, яка вчинила злочин, може бути затримана лише на місці вчинення злочину відразу ж після його вчинення.* За цих умов тільки на прийменник припадає вираження семантичних відношень між двома повнозначними компонентами – з функцією носія вокативного стану або процесу і з функцією локатива в різних відмінкових формах, напр.: *наказ не повинен виходити за межі того обсягу повноважень; залежно від тяжкості вчиненого злочину; штраф може застосовуватися судом при призначенні більш м'якого покарання.* Отже, складний компонент у присубстантивній позиції словосполучення конденсує в собі локативну функцію і семантику згонутого предиката. Редукція дієслівно-постфіксової локативної сполуки до одного прийменника, що зберігає свою вихідну форму, а також форму пов'язаного з ним аргумента, стосується не модифікаційного ступеня згортання.

Література

1. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. К.: Наук.думка, 1983. С. 143
2. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови. К.: Наук. думка, 1987. С. 117.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. Редакція від 11.01.2019 р. підстава 2227-VIII.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / за ред. В. Н. Ярцева. М. : Сов. энциклопедия, 1990. 685 с
5. Межов О. Г. Дериваційні зв'язки іменникових словосполучень із простими реченнями в сучасній українській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2014.

Шубенок Т. І.

викладач

*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

На сучасному етапі розвитку країни все більше постає необхідність у формуванні висококваліфікованого фахівця з активною суспільною позицією. Змінюється вектор розвитку освіти, виникає необхідність у зміні освітніх програм, які б відповідали запитам суспільства у формуванні творчої, інтелектуальної особистості. Освіта сьогодні повинна відповідати вимогам міжнародних стандартів якості, задовольняти запити всіх споживачів освітніх послуг - особистість, суспільство, державу, виробництво.

Так як освіта є одним з важливих способів отримання і вдосконалення індивідом ключових компетенцій, то і система підготовки повинна відображати це в педагогічних і методичних підходах, вживаних в освітньому процесі. Ключові компетенції відрізняються від загальних і технічних – вони не можуть викладатися як традиційні предмети, але повинні систематично інтегруватися в цілісний процес навчання і підготовки, починаючи, ймовірно, з більш ранніх стадій. Основна задача з даної точки зору полягає в тому, щоб організувати аудиторію і створити навчальну ситуацію навколо даних навичок, дозволити учням впізнати концепцію, а не просто вивчити її в традиційному значенні. Це призводить до акцентування на педагогічних методах, які стимулюють навчання за допомогою дії, обміну досвідом, вивчення досвіду, експериментування, співпраці, «позитивного здійснення» помилок, творчого вирішення проблем, зворотного зв'язку за допомогою соціальної взаємодії, постановки і репрезентації ідей і проблем, дослідження рольових моделей і, особливо, за допомогою взаємодії із зовнішнім світом. При цьому роль педагога змінюється від традиційно навчальної до організаційно-консультативної.

У процесі навчання розвиток базових навичок (ключових компетенцій) найбільш ефективно відбувається при застосуванні інтерактивних технологій навчання. Слово “інтерактив” (пер. з англійської “inter” – “взаємний”, “act” – діяти) означає здатність до взаємодії.

Серед сучасних і, на наш погляд, найбільш цікавих для студентів інтерактивних методів виступають такі: мозковий штурм, групова дискусія, рольова гра, форум, тренінг комунікативності, імітація, ділова гра, моделювання.